

A kommunió-egyháztan és a szerzetesség

VÁRNAI JAKAB OFM

Abstract

This article is meant to provide arguments for the theology of religious life to be part of ecclesiology. Fundamental connections are highlighted between the ecclesiology of the II. Vatican Council and its theology of religious life. A survey is attempted on how the three basic aspects of ecclesiology: “mystery, communion, mission” have continued to influence Church teaching on consecrated life. The survey ends with the recent document of the International Theological Commission on Synodality which in its fourth part offers us the “school of communion”, an impulse of great importance for consecrated life.

Keywords: *theology of religious life, communion, Church teaching, fraternal life in community, ecclesiology.*

Kulcsszavak: *szerezesség teológiája, kommunió, egyházi tanítás, testvéri élet közösségben, egyháztan.*

A *Vita consecrata* szinódus utáni apostoli buzdítás (1996) alábbi szavai egyértelművé teszik, hogy a szerzetesség mindig egyháztani kérdés is: az Istennek szentelt élet ugyanis az egyháznak „oly fontos eleme és jellegzetessége, melyről nem szabad lemondania, mert a természetét fejezi ki” (29.).¹ Márpedig az egyház természetét a II. Vatikáni Zsinat óta a *kommunio* fogalmával közelíti meg az egyházi tanítás. Azt szeretnénk tehát megvizsgálni, hogy a kommunió-egyháztan fogalmi keretében mi a helye a szerzetességnek. Ennek megértéséhez a zsinati egyháztan alapjaitól kell elindulnunk.

VÁRNAI JAKAB ferences szerzetespap, teológus, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola rektora, a Fundamentális Teológia Tanszék vezetője; varnai.jakab@sapientia.hu

¹ Lásd még: „A megszentelt élet az egyháztan egyik alapvető fejezetét alkotja” – hangzott el II. János Pál pápától (*L’Osservatore Romano*, 1994. szeptember 29., idézi PIER GIORDANO CABRA: *La vita consecrata. Appunti di teologia e spiritualità*, Queriniana, Brescia, 2015, 173).

I. A *LUMEN GENTIUM* HATÁSTÖRTÉNETE

Immár öt évtizede formálja egyházszemléletünket a II. Vatikáni Zsinat, főleg annak *Lumen gentium* kezdetű dogmatikus konstitúciója (LG). A magyar olvasó is behatóan tájékozódhat róla egyrészt magyar teológusok írásaiból,² másrészt külföldi teológusok magyarul is megjelent ismertetéseiből.³ Érthető, hogy ötven év távlatából már nem elég csupán magával a *Lumen gentium* szövegével foglalkozni, hanem a hatástörténetét is vizsgálunk kell. Ennek a teológiai fejlődésnek a tanulmányozásához kiemelkedő segítséget jelent a Puskás Attila által szerkesztett *Élő kövekből épülő Egyház* c. kötet, különösen is az annak I. részében közölt elemzés a szerkesztő tollából.⁴

A zsinati egyházatan hatástörténetét vizsgálva Puskás Attila egy fontos és hasznos megkülönböztetést tesz, amikor a zsinati tanítás hatástörténetének *négy szintjét* különíti el: (1) a szellemi-lelki hatás; (2) az egyház életében foganatosított intézményes, szervezeti reformok; (3) a teológia, ezen belül az egyházatan; (4) a zsinat utáni időszak tanítóhivatali megnyilatkozásai.⁵ Ilyen sokrétű hatástörténet láttán választani kell, ha az elemzésben mélyebbre akarunk menni. Puskás a negyedik szinten halad tovább, és a zsinat utáni időszak tanítóhivatali megnyilatkozásait ismerteti, melyek közül némelyik mindeddig ismeretlen forrás volt a magyar teológia számára. Ebben mi is követni fogjuk, amikor majd közelebbről megvizsgálunk néhány tanítóhivatali megnyilatkozást a zsinat utáni időszakból.

---

² KELEMEN VENDEL bevezetője a zsinati dokumentumok kiadásában máig megállja helyét. Lásd még: NYÍRI TAMÁS: A holnap egyháza, in uő: *A keresztény ember küldetése a világban*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1996, 75–99; KRÁNITZ MIHÁLY (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai negyven év távlatából. 1962–2002. A zsinati dokumentumok áttekintése és megvalósulása*, Budapest, 2002; PUSKÁS ATTILA (szerk.): *Élő kövekből épülő Egyház. Az Egyház természete és küldetése – ekkleziológiai reflexiók*, Szent István Társulat, Budapest, 2011; PUSKÁS ATTILA – PERENDY LÁSZLÓ (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat: Isten ajándéka az Egyház és a világ számára*, Szent István Társulat, Budapest, 2013.

³ Hallgatóim a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolán ismerhetik JOSEPH A. KOMONCHAK kiváló ismertetését: The Significance of Vatican Council II for Ecclesiology, in Peter C. Phan (ed.): *The Gift of the Church. A Textbook on Ecclesiology in Honor of Patrick Granfield, O.S.B.*, Collegeville, Minnesota, 2000, 70–92.

⁴ PUSKÁS ATTILA: A II. Vatikáni Zsinat egyházzól szóló tanításának értelmezése a tanítóhivatal posztkonziliárius dokumentumaiban, in uő. (szerk.): *Élő kövekből épülő Egyház*, i. m., 3–94.

⁵ PUSKÁS ATTILA (szerk.): *Élő kövekből épülő Egyház*, i. m., 20–22.

Azért jelentheti tanulmányunk Puskás Attila kötetének kiegészítését, mert egy másik döntésében viszont nem fogjuk követni a szerkesztőt. Szerinte ugyanis a tanítóhivatali dokumentumok olyan bőséges anyagot jelentenek, hogy további lehatárolást kell tenni a kutatáshoz, ezért csak a *Lumen gentium* első három fejezetének hatástörténetét vizsgálja. A lehatárolások okát így jelöli meg: „részkérdéseket tárgyaló dokumentumokkal nem kívánunk foglalkozni (laikusok; szerzetesek [...])”.⁶ Ezt a döntést az adott tanulmányra nézve nem akarjuk vitatni, de jogosnak tartható, hogy egy cikk erejéig megnézzünk e „részkérdések” közül egyet. Célunk tehát annak bemutatása, hogyan érvényesül a zsinati egyháztan a szerzetesekről szóló egyházi tanításban. Vajon ez a dokumentum a *Lumen gentium*nak csupán egy másik fejezetét, alkalmasint a VI. fejezetet viszi tovább? Vagy ez a tanítóhivatali megnyilatkozás is még az első két LG-fejezet hatástörténetéhez tartozik – és akkor a szerzetesek teológiájának az egyház *misztériumából* kell kiindulnia? Kutatásunkat a zsinati munka vizsgálatával kell kezdenünk.

2. A *LUMEN GENTIUM* FELÉPÍTÉSÉNEK NÉHÁNY TEOLÓGIAI KÖVETKEZMÉNYE

2.1. Az I. és II. fejezet mint egység

Induljunk ki mi is a *Lumen gentium* dokumentumból, mégpedig annak felépítéséből. Milyen gondolatmenet érvényesül a fejezetek sorrendjében? Az I. fejezet az egyház misztériumát fejt ki. A különleges jelentőségű 1. pontban ezt így mondja:

„Mivel Krisztus a nemzetek világossága, ez a Szentlélekben összeült szent Zsinat Krisztusnak az Egyház arcán tükröződő fényességével minden embert meg akar világosítani azáltal, hogy minden teremtménynek hirdeti az evangéliumot. [...] az Egyház Krisztusban mintegy szentsége, azaz jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberi nem egységének...”

---

⁶ Uo. 20–22.

Az alapvető keresztény misztérium Isten egyetemes üdvözítő akarata, vagyis hogy Krisztus „minden embert meg akar világosítani”. Az egyház azért misztérium, mert részt kap ennek az alapvető misztériumnak a történelmi működéséből. Így az egyház „szentsége, azaz jele és eszköze” annak, hogy Isten üdvössége kiáradjon. Ezt az „üdvösséget” pedig első szinten az Istennel való és az emberek közötti *egységben* jelöli meg.

Az egyház misztérium voltát ezután alapításában mutatja be a konstitúció: hogyan ered az egyház a szentháromsági személyektől? Ezt a részt Szent Ciprián egy mondatával zárja, amely kimondja a kapcsolatot Isten szentháromsági egységmisztériuma és az egyház között: „Így az egyetemes Egyház úgy jelenik meg, mint »az Atya, a Fiú és a Szentlélek egységéből eggyé vált nép«” (LG 4).

Térjünk át most a *Lumen gentium* II. fejezetére, amely az „Isten Népe” címet viseli. Ez először is felidézi az alapvető isteni szándékot, hogy „az embereket ne egyenként, minden társas kapcsolat kizárásával szentelje meg és üdvözítse, hanem néppé tegye őket, mely Őt igazságban megismeri és szentül szolgál Neki” (LG 9). Az Istentől a világnak szánt üdvösség mint *egység* szolgálatát az egyház először is azzal végzi, hogy önmagában egységet, vagyis *közösséget* alkot (mindig annak a misztériumnak az alapján, amit a Szentháromság egysége jelent).

Kiemelek ebből a fejezetből három szakaszt, amelynek a későbbiekben nagy jelentősége lesz. A 13. pont „Isten Népe” katolicitását” írja le. Ebben találunk három részt, amely alapvetően meghatározza a kommunió jelentését:

1. „[...] a földön szerte élő hívők az összes többivel közösséget alkotnak (*communicant*) a Szentlélekben [...]”
2. A katolicitás működése abban áll, hogy „minden egyes rész átadja sajátos ajándékait a többi résznek és az egész Egyháznak, úgy, hogy az egész és minden egyes rész gyarapodjon a tagok kölcsönös önközlése által (*ex omnibus invicem communicantibus*), egységben törekedve a teljességre”.
3. „[...] az Egyház különböző részei bensőséges kapcsolatban (*vincula intimae communionis*) osztoznak a lelki javakon, az apostoli munkásokon és az anyagi eszközökön”.

E három szakasz alapján a kommunió sajátosságát így mondhatjuk: „kölcsönös kapcsolat, a részek és az egész kölcsönhatása, életszerű közösség”. A misz-

térium tehát az egyházban mint közösségben válik történelmileg hatékonnyá. Ahogy a *Lumen gentium* 1. pontja az egyház egészéről mondta ki, hogy az üdvösség szentsége, úgy a teljes II. fejezete is még mindig az egyház egészéről tesz kijelentést. A kommunió az egyház egészének szintjén érvényesül. Ez a szemlélet adja meg az alapot a többi fejezet tárgyalásához.⁷

A zsinat munkájának dokumentumaiból az is kiderül, hogy a II. fejezet beillesztésének gondolatát nemcsak az I. fejezettel való egysége indokolja, hanem az utána következő fejezetekhez való viszonya is.

2.2. A II. fejezet és a további fejezetek viszonya

Az egyházzal szóló első tervezet, miután a kezdeti fejezetekben az egyház természetéről és a tagságról szólt, azonnal a hierarchikus struktúrára tért rá. Amikor a zsinat második ülészaka elé terjesztendő tervezeten dolgoztak, a koordinációs bizottság elfogadta Suenens bíboros javaslatát, hogy az I. és III. fejezetből emeljék ki mindazt, ami általában Isten Népe-re vonatkozik, és készítsenek abból egy új (II.) fejezetet, amely közvetlenül kövesse az egyház misztériumának kifejtését.⁸ Ennek lett az eredménye, hogy az egyház egyes rétegeinek vizsgálata elé bekerült egy fejezet Isten Népe-ről, amely mindazt tárgyalja, ami a hívek mindegyikére nézve közös. A tanbizottság a végső szövegtervezet előterjesztésekor, a harmadik ülészak elején el is magyarázta, hogy ez a fejezet a hívők egész testületéről szól, klérusról, szerzetesekről és világiakról, akikre mindaz vonatkozik, ami a misztérium átélése során elhangzott. Ez a magyarázat elejét veheti annak a félreértésnek, hogy az „Isten

---

⁷ Mindez világosan áll abban a kommentárban, amellyel 1964. szeptember 15-én a zsinat plenáris ülésén a II. fejezet beillesztését javasolják a *Lumen gentium* új szövegtervezetének előterjesztése során. Az „Isten Népe” címet viselő II. fejezettel a zsinat folytatta az I. fejezetben megkezdett „Az egyház misztériuma” témát. Míg azonban az I. fejezetben ezt a misztériumot a teremtéstől a beteljesedésig tekinti át, addig a II. fejezetben ugyanazt a misztériumot a mennybemenetel és a parúzia között, tehát a történelemben nézi végig. Ugyanazt a misztériumot fejtik ki először transzcendens, majd pedig történelmi nézetében, és a bizottság az anyagot egyszerűen azért bontotta két részre, mert máskülönben túl hosszú lett volna a fejezet. *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, 3/1. kötet, Typis Polyglottis Vaticanis, 1973, 209–210., idézi JOSEPH A. KOMONCHAK: *The Significance of Vatican Council II for Ecclesiology*, i. m., 77.

⁸ *Lexikon für Theologie und Kirche* zsinati kommentár I., 141.; mégpedig az 1963. július 3–4-i ülésén, vö. GIUSEPPE ALBERIGO (ed.): *History of Vatican*, vol. II., Maryknoll – Leuven, 1997, 411.

Népe” kifejezést csupán a világiakra értsék. Idézzük az aulában elhangzottakat:

„Ha igaz, hogy a hierarchia bizonyos szempontból megelőzi a híveket, akiket a hitre és a természetfölötti életre szül, attól még igaz marad, hogy a lelkipásztorok és a hívek ugyanahhoz a néphez tartoznak. A nép Isten tervében a cél síkján helyezkedik el, a hierarchia ezért mint eszköz irányul erre a célra. Először vizsgálni kell a népet a maga teljességében, hogy azután jobban előtűnjék a lelkipásztorok és a hívek sajátos feladata.”⁹

Elmondhatjuk, hogy ez a szerkesztési lépés a II. Vatikáni Zsinat egyháztanának egy fontos vonását állítja elénk: az egyház felépítése és küldetésének teljesítése a hívők *egész* közösségének műve.¹⁰ „Az első két fejezet az egyháztagságot lelki síkon alapozta meg, ahol az egyház minden tagja egyenlő a keresztségnél fogva, minden különbséget megelőzően, amit a további fejezetekben leírt funkciók hoznak magukkal.”¹¹

Hogy a II. fejezetnek ez a sajátos pozíciója teológiai következményekkel bír, azt az 1969-es püspöki szinódus dokumentuma is kimondja.¹² A dokumentum témája a püspöki kollegialitás és a részegyház és egyetemes egyház viszonya, tehát a hierarchiát érintő kérdés. Mégis fontosnak tartja, hogy az „Isten Népe” belül, a kommunió keretében helyezze el a kérdést. Ez a gondolat megéri, hogy teljes egészében idézzük az erről szóló bekezdést:

„A *Lumen gentium* dogmatikai konstitúció, amikor mélyebben tisztázza az Egyház misztériumát, kifejti, hogy a pásztorok és a hívek e kommuniójának egysége az Isten Népeben van meg. Istennek ebben az új népében, amelyet Krisztus Egyházának is neveznek – hiszen »Krisztus szerzte meg tulajdon vérén, betöltötte a saját Lelkével és ellátta a látható és társas egység szükséges kellékeivel« (LG 9) –, Krisztus megalapította a hierarchikus szolgálatot, hogy »mindazok, akik Isten népéből valók, s ezért valóságos keresztény méltóságnak örvendenek, szabadon és rende-

---

⁹ *Acta Synodalia*, i. m., 209.

¹⁰ JOSEPH A. KOMONCHAK: *The Significance of Vatican Council II for Ecclesiology*, i. m., 83.

¹¹ GIUSEPPE ALBERIGO (ed.): *History of Vatican II*, i. m., 411.

¹² Erre a dokumentumra is Puskás Attila tanulmánya hívja fel a figyelmünket: PUSKÁS ATTILA (szerk.): *Élő kövekből épülő Egyház*, i. m., 27–31.

zetten törekedve ugyanarra a célra, eljussanak az üdvösségre» (LG 18). Mégis, mivel a *Lumen gentium* Isten Népeének egészét előbb tárgyalja, mint a hierarchikus szolgálatot, kifejtésre kerülnek ezzel együtt az összes hívőben, vagyis a legfőbb pásztorban, a püspökökben, a többi szolgálattevőben és a világiakban is közös elemek: »Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség' (Ef 4,5). A Krisztusban nyert újjászületésből eredően közös a tagok méltósága, közös az istengyermekség kegyelme, közös a meghívás a tökéletességre, egy az üdvösség, egy a remény és osztatlan a szeretet« (LG 32). Ezek az elemek minden hívőt Isten gyermekévé, Krisztusban és a Szentlélekben testvérré tesznek. A II. Vatikáni Zsinatnak ez az első megfontolása a hívők kommuniójának egészéről számos következményt von maga után lelkipásztori és gyakorlati síkon akár az egész közösség és a felszentelt szolgák kapcsolatának felfogásában, akár a tekintély gyakorlásának konkrét módjában az Egyházon belül. Mert ha az egyházi rendnél fogva a szolgák meg is előzik a híveket, akiket ők szülnek a hitre és a természetfölötti életre az ige és a szentségek szolgálatával, mégis Isten Népe a maga egészében, pásztorok és hívek együtt, elsőbbséggel bír Isten üdvösségtervének célját tekintve.»¹³

A teológia feladata a zsinat óta, hogy minden téren levonja a következtetéseket, amelyeket „a II. Vatikáni Zsinatnak ez az első megfontolása a hívők kommuniójának egészéről” magával von. Ennek feltétele, hogy a *Lumen gentium* bemutatásakor a fejezetek sorrendjének ezt a sajátosságát kiemeljük.¹⁴ A hierarchia, a világiak és a szerzetesek bármilyen teológiája csak akkor felel meg a *Lumen gentium*nak, ha az I–II. fejezetekből mint közös alaphoz indul ki.

Az egyház felépítése és küldetésének teljesítése tehát a hívők egész közösségének műve. Walter Kasper így emeli ki a II. fejezet helyének jelentőségét: „az egyházak kommuniója és a püspökök kollegialitása egy még alapvetőbb kommunióban van megalapozva, amely maga az Egyház mint Isten Népe”.¹⁵ Maga a *Lumen gentium* idézi fel ezt a 30. pontban, amely a világiakról szóló

---

¹³ EV 3,1660, ford. V.J. Az utolsó mondat, mint látjuk, szövegszerűen is átveszi az 1964. szeptember 15-i előterjesztés indoklását.

¹⁴ A zsinati dokumentumok magyar kiadásának kommentárja ezt nem teszi meg kellően, megteszi viszont Szabó Ferenc SJ a zsinat negyvenedik évfordulójára kiadott kommentárkötetben, lásd SZABÓ FERENC: *Lumen gentium*, in Kránitz Mihály (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai negyven év távlatából*, i. m., 100.

¹⁵ WALTER KASPER: *Theologie und Kirche*, Matthias-Grünwald, Mainz, 1987, 285.

IV. fejezetet vezeti be: „mindaz, amit Isten népéről mondtunk, egyformán szól világiaknak, szerzeteseknek és klerikusoknak”.

Kasper szerint a kommunió fogalmának előtérbe helyezésével „a zsinat egy tényleges problémát talált meg, de nem tudta elvégezni annak teljes vizsgálatát, hanem inkább nekünk adta fel elvégzését”.¹⁶ A zsinat utáni tanítóhivatali megnyilatkozások ezért a kommunió továbbgondolását, következményeinek levonását végzik el. Az 1969-es szinódus ezt nyíltan kimondja, és tudatosan felidézi a *Lumen gentium* II. fejezetét mint alapot a hierarchiát illető további kérdések elemzéséhez. Mindez alapot jelent ahhoz a feltételezéshez, hogy a zsinat utáni időszak más tanítóhivatali megnyilatkozásai is elhelyezhetők a kommunió gondolati kibontásának keretében.

3. A KOMMUNIO-EGYHÁZTAN „KIHIRDETÉSE”

3.1. Húsz évvel a zsinat után

Az 1985-ös püspöki szinódus húsz év távlatából tekintett vissza a zsinatra, és szűrte le annak egyháztani tanulságait. A záródokumentum egyértelműen fogalmaz: „A kommunió-egyháztan központi és alapvető gondolat a zsinat dokumentumaiban” (II/C/1. pont). Ez a kijelentés azért lényeges, mert a zsinat használja ugyan a *communio* szót (110-szer), de nagyon sokféle értelemben, a „közösség” szó jelentései alapján.¹⁷ A „kommunio” nem azért alapvető gondolata a zsinatnak, mert maga a szó sokszor fordul elő, hanem mert a zsinati tanítás egésze ezt sugallja. Walter Kasper visszatekintően úgy értékeli, hogy a kommunió fogalmával a zsinatnak sikerült „a kor egyik legmélyebb kérdését megragadnia, az evangélium fényében azt megtisztítania és a csupán emberi

---

¹⁶ WALTER KASPER: *Theologie und Kirche*, i. m., 275.

¹⁷ SZABÓ FERENC ilyen értelemben idézi Ratzinger bíborost: „a kommunió fogalom ugyan nem központi a zsinati dokumentumokban, de 1Jn 1,3 szerint értve mintegy szintézise az egyháztan elemeinek”, lásd uő: *Lumen gentium* dogmatikai konstitúció az Egyházzól (1964), in Kránitz Mihály (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai negyven év távlatából*, i. m., 98., a forrás: JOSEPH RATZINGER: *L'ecclésiologia della Costituzione Lumen gentium*, in Rino Fisichella (a cura di): *Il Concilio Vaticano II. Recezione e attualità alla luce del Giubileo*, San Paolo, Cinisello Balsamo, 2000, 66–81.

kérdés és keresés szintjén túllépő módon megválaszolni”.¹⁸ Mondhatni, az 1985-ös szinóduson történik meg a kommunió-egyháztan „kihirdetése”.

A záródokumentum így részletezi a kezdeti megállapítását:

„A Szentírásan alapuló *koinonia/communio* fogalmát nagy tiszteletben tartották a kezdeti Egyházban és a keleti egyházakban mind a mai napig. Ezért a II. Vatikáni zsinat sokat tett annak érdekében, hogy a kommunió világosabban érthető és kézzelfoghatóbban alkalmazható legyen az életben. Mit jelent a *communio* összetett fogalma? Alapvetően az Istennel való közösséget értjük alatta, amely Jézus Krisztus által a Szentlélekben valósul meg. Ez a közösség Isten Igéje és a szentségek révén épül. A keresztség az egyházi közösség kapuja és alapja, az eukarisztia az egész keresztény élet forrása és csúcspontja (vö LG 11). Krisztus eukarisztikus Testének közössége jelenti, előidézi és felépíti az összes hívő bensőséges közösségét Krisztus Testében, az Egyházban (1Kor 10,16). A kommunió-egyháztant ezért nem lehet pusztán szervezeti kérdésekre vagy problémákra leszűkíteni, amelyek csupán az Egyházon belüli jogosultságok elosztását érintik. A kommunió-ekklézológia az Egyház rendjének és mindenekelőtt annak a helyes kapcsolatnak is az alapja, amely az Egyházban az egység és a különbözőség között található.”

A kiinduló pontként szolgáló megállapításban a kommunió szentháromságos és szentségi jelentése kap hangsúlyt. A záródokumentum ebből kiindulva áttekinti a kommunió megvalósításának főbb területeit: a kommunió az egység és a sokaság viszonyában, a keleti egyházakban, a kollegialitás vonatkozásában, a püspöki konferenciákban, az egyház egyes rétegeinek közös felelősségvállalásában (itt szerepel egy rövid utalás a szerzetesekre is), végül pedig az ökumenikus kapcsolatokban.

3.2. Mi a kommunió?

Ezen a ponton érdemes a kommunió-egyháztan tartalmi tárgyalását magának Walter Kaspernek a gondolataival összefoglalni. Ő volt a titkára az 1985-ös

---

¹⁸ WALTER KASPER: Die Communio-Ekklesiologie als Grundlage für die Diözesansynode. Überlegungen zur ekklesiologischen Leitidee des Zweiten Vatikanischen Konzils, in Eugen Kleindienst – Georg Schmuttermayr (Hrsg.): *Kirche im Kommen. FS für Bischof Josef Stimpfle*, Frankfurt – Berlin, 1991, 375–399., itt 377.

püspöki szinódusnak, húsz évvel későbbi könyvében pedig az alábbi rendszerezést adja a zsinati kommunió-egyháztanról öt alapjelentést különítve el:¹⁹

3.2.1. *A kommunió alapjelentése: közösség Istennel és öbenne az emberekkel*

A *Lumen gentium* I. fejezete szerint az egyház: misztérium. A misztérium tartalma az, hogy Isten megosztja velünk életét, és egységbe foglal minket, hogy üdvözítő műve ezáltal beléphessen a történelembe. A *Lumen gentium* 1. pontjában így olvastuk: „az Egyház Krisztusban mintegy szentsége, azaz jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberi nem egységének”. Az „egyesülés” és „egység” szavak mondják itt ki a kommunió alapjelentését: egyesülés Istennel, egység egymással. Az evangéliumi kettős főparancs miatt ez a kettő egyszerre épül. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy „az egész emberi nem egysége” itt nem külső leíró kategória, hanem hitbeli kijelentés: úgy nézünk egymásra, hogy láthatatlan szálak fűzik össze életünket. Szépen kifejti ezt az ökumenizmusról szóló zsinati határozat, az *Unitatis redintegratio* 2. pontja is, főleg annak befejezése: „Ez az Egyház egységének szent misztériuma Krisztusban és Krisztus által, melyben a Szentléleknek köszönhető az adományok különbözősége. E misztérium végső mintaképe és elve a Szentháromság egy Isten személyeinek, az Atyának és a Fiúnak a Szentlélekben való egysége.”

3.2.2. *A kommunió: részvétel Isten életében az Ige és a Szentségek révén*

A kommunió jelentése szorosan összekapcsolódik azzal a közvetítéssel, amelynek révén az Istennel való közösség leginkább megvalósulhat életünkben: az Ige és a Szentségek, elsősorban az eucharisztia révén (vö. SC 41 és LG 26). Ez a második jelentés tehát szorosan kapcsolódik az elsőhöz.

3.2.3. *A kommunió: az egység megvalósulása emberi közösségekben*

Az Istennel való közösség, amelyet az Ige és a Szentség közvetít, sajátos közösségi formában érvényesül az egyház látható közösségében. A kommunió így kapcsolódik a helyi egyház és ennek alapján a püspöki kollegialitás jelentőségének felismeréséhez (vö. LG 23 és CD 11). Ezek a zsinati tanítás kulcsfogalmai, helyes felfogásuk feltétele az egyház mint kommunió szemlélete.

---

¹⁹ WALTER KASPER: *Theologie und Kirche*, i. m., 272–289.

3.2.4. A kommunió: minden hívő részvétele és felelősségvállalása

A helyi egyházak kommuniója és a püspökök kollegialitása egy még alapvetőbb kommunióban van megalapozva, amely maga az egyház mint Isten népe. A zsinat erről leginkább a *Lumen gentium* II. fejezetében beszél, amikor az „egyetemes papság”, a „hitérzék” és a „karizmák” fogalmát tárgyalja, és amikor hangsúlyozza a „tevékeny részvételt” nemcsak a liturgiában, hanem általában az egyház életében. Ennek a zsinati tanításnak nagy hatása volt a zsinat utáni időszakban. Sorra alakultak a különböző szinteken a tanácsok és testületek. Új lendületet kapott az egyházi kisközösségek élete. A plébániáról mint „a közösségek közösségéről” beszél az egyházi tanítás (CL 26). A harmadik és negyedik pont tehát a kommunió közösségi, történelmi megnyilvánulására vonatkozik.

3.2.5. A közösség szentsége (jele és eszköze) a világ számára

„Mivel Krisztus a *népek világossága*”, ezért az egyház mint kommunió már mindig is misszió. Meg is fordíthatjuk: az egyház alapvető küldetése, hogy a közösség kovásza legyen. A kommunió tehát nemcsak eredete az egyháznak Isten üdvözítő tervében, hanem eszkatologikus beteljesülése is, hiszen ez „némiképp már sejteti az eljövendő világ körvonalait” (GS 39).

3.3. A szinódus egy meghatározó gondolata

Puskás Attila az 1985-ös szinódus jelentőségét abban fogalmazza meg, hogy „tágasabb perspektívában láttatja a kommunió-ekkléziológiát, funkcióját nem szűkíti le a püspöki testület kollegiális cselekvésének és az ehhez kapcsolódó intézményi változtatásoknak az egyháztani megalapozására, amint ez az 1969-es szinóduson történt”.²⁰ Ki kell emelnünk azonban az 1985-ös szinódus záródokumentumának egy szerkezeti vonását is, amely máig meghatározza az egyháztani gondolkodást. Ez pedig a témák *alapvető felosztása* a záródokumentum fejezetszámaival jelölve:

- II/A – Az egyház misztériuma (tkp. a kommunió mint misztérium);
- II/B – Az egyház életének forrásai (az Ige és a szentségek);

---

²⁰ PUSKÁS ATTILA (szerk.): *Élő kövekből épülő Egyház*, i. m., 45.

II/C – Az egyház mint kommunió (tkp. a kommunió megnyilvánulásai a közösségben);

II/D – Az egyház küldetése a világban („missio”).

Ebből a felosztásból az első két pont, az A és a B összekapcsolódik, hiszen a szentségek éltetik bekapcsolódásunkat az egyházba mint misztériumba. Így alakul ki a hármas, amely ettől fogva alapvető sémája lesz a tanítóhivatali megnyilatkozásoknak is:

misztérium – közösség – küldetés.

A három szó a különféle kontextusokban elszakad ettől az első, eredeti kontextustól, ezért olykor némileg körülményes magyarázatokra van szükség, amelyekből kiderül, hogy mindhárom szó igazából a *kommunio* egy jelentés-tartományát fejezi ki.²¹

4. A KOMMUNIO-EGYHÁZTAN HÁRMAS SZERKEZETÉNEK ELSŐ ALKALMAZÁSA

4.1. A világiakról szóló szinódus

Minden okunk megvan rá, hogy az 1988. december 30-i dátumot viselő *Christifideles laici* apostoli buzdítást (CL) az 1985-ös szinódus munkájával szoros egységben értelmezzük. A két szinódus ugyanis „egy töről fakadt”. Az eredeti elnevezés mindkét témát magában foglalta. II. János Pál pápa végül 1985 januárjában meghirdette a rendkívüli szinódust a zsinat 20. évfordulójára, ugyanakkor a rendes szinódust is a világiak témájáról 1987-re.²² A világiakról szóló szinódus előkészületeire tehát rányomta a bélyegét, hogy eközben zajlott az 1985-ös szinódus. De az 1985 októberében lezáruló szinódus

---

²¹ A kommunió jelentésének ez a hármas tagolása a szinóduson egymással ütköző három irányzatot integrálja, lásd erről KOVÁCS LAJOS összefoglalóját: uő.: *Az egyház mint kommunikáció. Egyházak a kommunikáció participációs felfogásában*, Jezsuita Kiadó, Budapest, 2016, 17–18. Szintén megemlíti ezt a háttértörténetet SZABÓ FERENC: *Lumen gentium*, in Kránitz Mihály (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai negyven év távlatából*, i. m., 109.

²² A világiakról szóló szinódusi „lineamentát” lásd in *Enchiridion Vaticanum* 9, 1340–1409. A bevezető magyarázatból az derül ki, hogy a két témát egy szinódusra tervezték.

is tud a másik témáról: záró üzenetében előre tekint a két év múlva tartandó szinódusra a világiakról, aláhúzza fontosságát az egész egyház számára, és buzdít az előkészítésben való tevékeny részvételre.

A *Christifideles laici* fejezeteinek beosztásában felismerjük az 1985-ös szinódus tagolását:

- I. fejezet: A világi hívők méltósága az Egyházban-ami-misztérium,²³
- II. fejezet: A világi hívők az Egyházban-ami-közösség,
- III. fejezet: A világi hívők közös felelőssége az Egyházban-ami-misszió.

A *Christifideles laici* apostoli buzdítást azzal kezdi II. János Pál pápa, hogy a Mt 20,1–16 példabeszédét Isten Népeére alkalmazza: „A mennyek országa hasonlít a gazdához, aki kora reggel kiment, hogy munkásokat fogadjon szőlőjébe. Miután napi egy dénárban megegyezett a munkásokkal, kiküldte őket a szőlőbe...” Ez a példabeszéd jelentette azt a szimbolikus alapgondolatot, amely köré a szinódus gondolatait szőtte: „ezek a szavak az 1987. október 1–30. között Rómában tartott püspöki szinóduson lelki értelemben ismét visszhangoztak” (CL 2). Miután röviden kifejti a példabeszéd alkalmazását a világiak témájára, majd pedig áttekinti a legfontosabb korjelenségeket, a Szentatya hirtelen vált. Még egy pápai dokumentum kimért és ünnepélyes stílusában is kiütközik az az elég erőteljesnek mondható beavatkozás, amelyvel a szinódus alapmetaforáját kicseréli:

„A szőlő képe a Szentírásban sokféle módon és különböző értelemben fordul elő, de elsősorban *Isten népének misztériumát* jelöli. Ebben a mélyebb értelemben a világi hívők nem csupán egyszerű munkások, akik a szőlőben dolgoznak, hanem magának a szőlőnek részei, Krisztus szavai alapján: »Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők.«” (CL 8)

És valóban, a szőlőmunkások példabeszéde eltűnik, és már csak néhány alkalmi buzdítás kapcsán, mondhatni futólag nyer említést. A dokumentum alapmetaforája végig a „szőlőtő-szőlővessző”. Ez a váltás egy lényeges egyháztani szemléletváltást fejez ki: a világi hívőkről nemcsak akkor kell beszélni, amikor

---

²³ A dokumentum magyarra alig lefordítható összetételekkel él: olaszul *Chiesa-Mistero*, *Chiesa-Comunione*, *Chiesa-Missione*; az angol már értelmezve ülteti át: *Church as Mystery*, *Church as Communion*, *Church as Mission*. A magyar fordítás itt az én javaslatom – V.J.

a tevékenységekről van szó az egyházban, hanem már akkor is, amikor az egyház misztériumáról beszélünk:

„[...] maga az Egyház az evangéliumi szőlő és *misztérium*, mert az Atya, a Fiú és a Szentlélek élete és szeretete az a teljesen ingyenes ajándék, mely fölkínáltatik mindazoknak, akik vízből és Szentlélekből születtek (vö. Jn 3,5); meghívást kapnak arra, hogy Isten *közösségét (communio)* éljék, jelenítsék meg, s az emberi történelemben, *küldetésben* közöljék.” (CL 8)

A világi hívek kérdése az egyházban a misztérium síkján merül fel, mélyen érinti a kommunió és a küldetés mint alapvető egyházi életfunkciók síkját. A *Lumen gentium* zsinati konstitúció keretében gondolkodva úgy is mondhatjuk, hogy a IV. fejezetet, amely a világiakról szól, gyökeresen odakapcsolja az elsőhöz, ahol az egyházat mint misztériumot fejt ki:

„Mármost a *világi Krisztus-hívők »identitása«* és eredeti méltósága csak az *Egyház misztériumán belül – amely a kommunió misztériuma – tárul föl*; hivatásuk és küldetésük az Egyházban és a világban csak e méltóságon belül határozható meg.” (CL 8, *módosított fordítás tőlem – V.J.*)

Itt tetten érhető a magyarázat, amellyel a misztériumként tekintett egyház gondolatához is hozzákapcsolja a kommuniót, amely elvileg „csak” a második fejezet témája lenne. Az 1985-ös szinódusról azonban emlékszünk, hogy a *misztérium / kommunió / küldetés* alapjában véve az egyetlen kommunió három jelentéstartománya. Az alábbi szakasz az első és második jelentést a vertikális és horizontális kommunió értelmében fejt ki:

„[...] »sokan egy test vagyunk Krisztusban, egyenként pedig egymásnak tagjai« (Róm 12,5). Pál apostol e szavaiban Jézus tanítása visszhangzik, aki kinyilatkoztatta *tanítványai misztikus egységét Övele és egymás között*, és ezt az egységet annak a titokzatos közösségnek [*arcanae communionis*] képeként és folytatásaként mutatta be, mely az Atyát a Fiúval és a Fiút az Atyával a Szentlélek szeretetének kötelékében kapcsolja össze (vö. Jn 7,11). Ez pedig ugyanaz az egység, amelyre Jézus a szőlőtő és a szőlővesszők hasonlatát alkalmazza: »Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők« (Jn 15,5); és ez nemcsak a tanítványok Jézussal fönnálló, mélyen bensőséges kapcsolatát világítja meg, hanem a tanítványok kölcsönös

és egymás közötti éltető kapcsolatát is [*vitalem et mutuum discipulorum communionem inter se*]: mind egyetlen szőlőtő szőlővesszői.” (CL 12)

Az egyház tagjai és közösségei között tehát „kölcsonös és éltető” közösségi kapcsolat van – ahogy az a *Lumen gentium* 13. pontjában már elhangzott. E kifejezés mindkét szava lényeges állásfoglalás:

– *kölcsonös*: a kommunió nem „egyirányú”, nem azt jelenti, hogy pl. a pápáság most már bizonyos feladatokat átad a világiaknak. A *Lumen gentium* 13 szellemében mindegyik rész gazdagítja a többit, nem önmagáért, hanem a másikért van.

– *éltető*: a kommunió nem csupán elméleti kijelentés, hanem jelzi az egyház szándékát, hogy a közösség az életben is megnyilvánuljon, élő kapcsolatok jöjjenek létre.

Mindez érvényes például egy lelkeségi családon belül az egyes ágakra is. Ilyen a „ferences család”, amely a Ferences Világi Rend 1978-as új regulájának 1. pontja szerint egyesíti magában Isten Népeinek azon világi, szerzetes és papi tagjait, akik Szent Ferenc nyomán akarják követni Krisztust:

„Különböző formákban és módokon, de egymásra ható életközösségben (*in vitali mutua communionem*) öhajtvják megtestesíteni ma a közös Szeráfi Atya karizmáját az Egyház életében és küldetésében.”²⁴

A kommunió megértéséhez tehát egyfajta „relacionális szemlélet” szükséges: az egyházat alkotó csoportokat, közösségeket kölcsonös kapcsolatukban akarja nézni, nem elszigetelten, önmagukban. Egy kommunió jellegű közösséget nem a tagok egyszerű összessége alkotja, hanem az *egymásért élő tagok* kölcsonös és eleven kapcsolatai.

Röviden szeretnénk kitérni a *Christifideles laici* dokumentum II. fejezetére is. Itt szerepel az „Ecclesia-Communio”, az egyház-mint-kommunio kifejtése a világi krisztushívőkre vonatkoztatva. A 19. pont – talán kissé szokatlan „önéletrajzi” kitérőként – felidézi az 1985-ös szinódus munkáját, idézi annak záródokumentumát. Jelentős körülmény, hogy a kommunio kifejtésekor a *Lumen gentium* I. fejezetének pontjait idézi – tehát a *misztérium* témájánál vagyunk, ahogy a *Christifideles laici* ki is mondja: „A közösség-Egyház valósága tehát integrális része, sőt *központja* a »misztériumnak«, Isten üdvözítő tervé-

---

²⁴ *A Ferences Világi Rend számára írt legfontosabb Pápai Dokumentumok*, FVR Országos Tanács kiadása, kézirat gyanánt, 2010, 111.

nek” (CL 19). Újabb jelzés arra, hogy az egyházban a világiak értelmezéséhez nem elég a *Lumen gentium* IV. fejezete, szükséges a visszakapcsolás az I–II. fejezetekre, az egyház mint misztérium valóságára.

4.2. Rövid utalás a papságra

Az 1990-ben tartott püspöki szinódus nyomán jelent meg a *Pastores dabo vobis* apostoli buzdítás a papnevelésről (1992. március 25.). A sajátos téma miatt érthető, hogy más szerkezetet követ a dokumentum, a 12. pontban a Szentatya mégis szükségesnek látta a visszacsatolást a *Christifideles laici*hez, illetve az 1985-ös szinódus által kialakított hármastagoláshoz:

12. [...] „A *Christifideles laici* apostoli buzdítás, összefoglalva a zsinati tanítást, úgy mutatja be az Egyházat, mint misztériumot, közösséget és küldetést: »*misztérium*, mert az Atya, a Fiú és Szentlélek élete abszolút ingyenes ajándék mindazoknak, akik újjászülettek vízből és Szentlélekből (vö. Jn 3,5), s arra hivatottak, hogy *közösségben* éljenek Istennel, s e közösséget tegyék láthatóvá és közöljék a többiekkel a történelemben (ez a küldetésük).«²⁵ Az Egyházban – a szentháromságos és missziós misztériumban – valósul meg minden keresztény identitás, a pap szolgálata és sajátos identitása is.”

Ugyanitt megfogalmazódik a kommunió-egyháztan jelentősége is, jóllehet a dokumentumban később nem játszik nagy szerepet:

„Nem lehet másként meghatározni a szolgálati papság természetét és küldetését, csak azoknak a kapcsolatoknak összefüggésében, melyek a Szentháromságból erednek és az Egyház közösségében [...] folytatódnak. Ebben az összefüggésben a kommunió egyháztana döntő a papi identitás [...] meghatározásában.”

---

²⁵ 8. pont, vö. az 1985. évi Rendkívüli Püspöki Szinódus.

5. KOMMUNIO ÉS SZERZETESSÉG: „TESTVÉRI ÉLET KÖZÖSSÉGBEN”

Mielőtt a szerzetesi életről szóló egyházi tanítást mintegy „summa”-ként összegző pápai dokumentum, a *Vita Consacrata* tárgyalásába kezdenénk, felidézük, hogy az ilyen témájú zsinat utáni szentszéki dokumentumok bizonyos értelemben mind a zsinati kommunió-gondolat kifejtésén, alkalmazásán dolgoznak. Az 1985-ös szinódus hatása itt is megfigyelhető. Csak egyet nézünk meg a vonatkozó szentszéki dokumentumok közül. A *Testvéri élet közösségben* című dokumentum 1994. február 2-i keltezésű,²⁶ tehát időben valamivel megelőzi a szerzetességről 1994 októberében tartott szinódust. A Szerzetesi Kongregáció évenkénti plenáris üléseinek munkája során keletkezett. Címe jól kifejezi a dokumentum szándékát. Eszerint az egyház kommunió mivoltát ki kell fejezni, érvényre kell juttatni, és ennek egyik lényeges megnyilvánulása a szerzetesi közösségek testvéri élete: „A megszentelt élet története az egyetlen kommunió megvalósításának különböző módjairól tesz tanúságot az egyes intézmények természete szerint” (10). El kell jutni tehát a *communio* alapgondolatától a *fraternitas* tapasztalható, átélhető, életszerű valóságáig. Mivel a kongregáció aggódott azért, hogy „elhomályosították a közösségben megélt testvéri szeretet tipikus elemeit”, és hogy a közösség „veszített jelentőségéből a szerzetesek szemében” (1), ezért felidézi a testvéri életre vonatkozó lelkiismereti hagyományokat, régi tapasztalatokat és gyakorlatokat. Ezáltal „kölcsonös és életszerű közösség” alakulhat ki a tagok között.

Bár szándéka szerint a szerzetesi közösségek életének gyakorlati oldalát tárgyalja, mégis előrebocsát néhány egyháztani alapelvet „az egyház megújult és mélyebb látásmódja” alapján (2). Ezek közül az első a *misztérium* mint a kommunió első alapjelentése:

„a) *Az egyház-misztérium és a szerzetesközösség misztérium jellegű dimenziója* – A szerzetesközösség nem csupán személyes tökéletességre törekvő keresztények gyülekezete. Ennél sokkal mélyebb szinten az egyház-misztérium részese és felhatalmazott tanúja. Az egyház »kommuniojának« élő kifejezése, különleges módon valósítja meg a nagy szentháromságos koinóniát, amelyben az Atya részesíteni akarja az embereket Fiában és a Szentlélekben.”

---

²⁶ Magyarul megjelent: TÖZSÉR ENDRE (szerk.): *Szentszéki dokumentumok a megszentelt életről 1964–2002*, Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, Budapest, 2007, 255–296.

A második alapelv abból fakad, hogy a kommunió misztériumának meg kell nyilvánulnia a történelemben élő közösségekben. Ezt a megnyilvánulást legtöbbször a „testvéri élet” kifejezéssel jelöli:

„b) *Az egyház mint kommunió és a szerzetesközösség kommuniónális-testvéri dimenziója* – A szerzetesközösség struktúrájában, mozdítórugóiban, jellemző értékeiben mindenki számára láthatóvá és folytonosan érzékelhetővé teszi a testvériséget, amellyel Krisztus megajándékozta az egyházat. Elengedhetetlen feladata és küldetése tehát, hogy a testvéri kommunió erős sejtje legyen ösztönző jelként minden megkeresztelt számára.”

Az eddigi kifejtésünk alapján világos, hogy a szerzetességet a *Lumen gentium* I–II. fejezeteiben leírt misztérium-szemlélet alapján tárgyalja. Az előrebocsátott alapelvek mellett azonban az anyag elrendezésében is viszontlátjuk a kommunió-egyháztan hármasság dimenzióját:

„a) A szerzetesközösség *ajándék*: mielőtt emberi terv volna, a közös testvéri élet Isten tervének része, aki saját életközösségét akarja átadni.

b) A szerzetesközösség *a testvérré válás helye*: bemutatjuk a szerzetesközösségnek kínált legbiztosabb utakat a keresztény testvériség felépítéséhez.

c) A szerzetesközösség *a küldetés helye és tárgya*: szóba kerülnek azok a konkrét lépések, amelyekre a szerzetesközösség életének különböző helyzeteiben meghívást kap és a döntés fő kritériumai.” (7)

Jól mutatja ez a kongregációs dokumentum, mennyire meghatározta a *misztérium – kommunió – küldetés* hármasság tagolása a tanítóhivatal gondolkodását.

6. A *VITA CONSECRATA*

Mint említettük, 1994 októberében tartották azt a püspöki szinódust, amely a szerzetesség helyzetét vizsgálta meg. Javaslatai alapján II. János Pál pápa 1996. március 25-én adta közre apostoli buzdítását *Vita consecrata* címmel (VC). A dokumentum szinte enciklopedikus teljességben tárgyalja a szerze-

tesség kérdéseit, joggal várhatjuk tehát, hogy a kommunió-egyháztan és a szerzetesség viszonyát is bemutatja.

6.1. A dokumentum tagolása

A fenti előzmények után nem meglepő, hogy a *Vita consecrata* tagolása is a *misztérium – közösség – küldetés* szerkezetet követi:

- I. fejezet: *A Szentháromság megvallása*. A megszentelt élet krisztológiai és szentháromságos forrásainál.
- II. fejezet: *A testvériség jele*. Az Istennek szentelt élet mint a közösség jele az egyházban.
- III. fejezet: *A szeretet szolgálata*. Az Istennek szentelt élet Isten világ iránti szeretetének bizonyossága.

Megjegyezzük a II. fejezet címéhez, hogy a birtokviszony két eltérő értelemben szerepel benne: a *signum fraternitatis* valójában „az a jel, amit a testvériség alkot”, vagy „a testvériség mint jel”, míg az alcímben a *signum communionis* fejez ki jelentési, utalási viszonyt: a szerzetesek testvéri közössége *mint jel utal* a kommunióra.

Írásunk összefüggésében, az előzmények ismeretében tehát a tagolás bizonyára nem új. Észre kell azonban vennünk, hogy itt a *szerezeti* életről van szó, amelyről hagyományosan a három *evangéliumi tanács* felosztásában beszél az egyház. A *Vita consecrata* alapsémája viszont végső soron *egyháztoni*: a szerzetesi élet kérdéseit a kommunió hármasság alapsémája szerint kívánja tárgyalni. Ezzel összhangban látni fogjuk, hogy a szerzetesség kérdéseit a *Lumen gentium* I–II. fejezeteiben tárgyalt alapvető egyháztani témákhoz kapcsolja. A *Vita consecrata* az evangéliumi tanácsokat egyébként nem egyszerre, egy helyen fejt ki, hanem szinte minden tárgyalt témát „végigzongoráz” a három tanácson is.

6.2. Confessio Trinitatis

A *Vita consecrata* is azt az eljárásmodot követi, hogy a kifejtést egy szentírási jelenethez köti, ahogy a *Christifideles laici* a szőlőtő és a szőlővesszők hasonlatához. Itt a *színeváltozás* jelene alkotja ezt a gondolati központot. Ennek

motívumait felhasználva veti fel a *Vita consecrata* a keresztény élethívások kérdését: „A keresztény élet egységes egészében a különböző meghívások Krisztus egyetlen fényességének mintegy a sugarai, mely fényesség »az Egyház arcán tükröződik«” (16). Az „ugyanazon fény különböző sugarai” metafora egyelőre nem sokat mond el egymáshoz való viszonyukról, mindenesetre egy harmonikus képben ábrázolja azt.

A színeváltás az evangéliumban egy sajátos műfajú jelenet, amelynek szentháromsági értelmezése alapján a *Vita consecrata* dokumentum először is úgy tekinti a megszentelt életet, mint a *Szentháromság megvallását*.²⁷ Tanulságos a 21. pont szerkezete. Ez a pont egy arányos és kerek kifejtés ezzel a címmel: „A Szentháromság életének tükröződése az evangéliumi tanácsokban”. Ennek formális, ünnepélyes lezárása nem hagy kétséget afelől, hogy itt a misztériumszemlélet érvényesül: „Így az Istennek szentelt élet megvallja és kinyilvánítja a Szentháromságot, kinek misztériuma az Egyház mintája, s a keresztény élet minden formájának ősforrása.” A kifejtés azonban itt nem ér véget: ha a Szentháromság életének tükröződéséről beszélünk a szerzetességben, akkor a három evangéliumi tanács mellett ki kell térni a testvéri életre is. Valahogy hozzákapcsolódik tehát a „testvéri élet” is, mintha odatartozónak éreznénk, de nem sorolható be a hármass fogadalom valamelyike alá:

„Maga a testvéri élet, melynek révén az Istennek szentelt személyek arra törekszenek, hogy Krisztusban »egy szív és egy lélek« legyenek (ApCsel 4,32), beszédes hitvallás a Szentháromságról. Megvallja az Atyát, aki minden emberből egy családot akar alkotni; megvallja az emberré lett Fiút, aki a megváltottakat egységbe gyűjti össze és példájával, imádságával, szavaival s mindenekelőtt halálával utat mutat a megosztott és szétszóródott emberiségnek a kiengesztelődés forrásához; megvallja a Szentlelket mint az egység elvét az Egyházban, ahol Ő szüntelenül lelki családokat és testvéri közösségeket hív életre.”

Ez az elrendezés emlékeztet a szerzetesi élet megújításáról szóló zsinati dokumentum, a *Perfectae caritatis* szerkezetének egy sajátos vonására. A szerzetesség főbb formáinak áttekintése (7–11. pontok) után végigveszi a hármass fogadalmat (12–14.). A 15. pontban beszél a közösségi életről, a 16. ponttól kezdve pedig néhány fontos, de részletkérdésnek minősíthető elemről: kla-

---

²⁷ Vö. CAMILO MACCISE: *Cento temi di vita consacrata. Storia e Teologia, Spiritualità e Diritto*, Dehoniane, Bologna, 2007, 168–171.

uzúra, habitus stb. A közösségi élet itt rangban a hármass fogadalom szintjére emelkedik. Nyilván eddig is a közösségi élet jelentette a hármass fogadalom megvalósításának egyik fő színterét, de a beosztás azt sugallja, hogy a szerzetesség egyik alapvető jegyének tekinti a közösségi életet. A *Vita consecrata* 21 ugyanilyen „halkan” odahelyezi a hármass fogadalom mellé a testvéri életet, mint ami a Szentháromság életét tükrözi.²⁸ A misztérium soha nem csupán egyéni létmegvalósítás, hanem mindig közösséget is alkot. A *Vita consecrata* 21. pontjának utolsó bekezdése így adja nekünk a *kommunio* egyik legszebb kifejtését a szerzetességre nézve – holott még az I. fejezetben vagyunk az egyház mint misztérium szemléleténél.

Az igazi egyháztani tárgyalást azokban a *Vita consecrata* 29–34. pontjaiban találjuk. Ennek kiindulópontja a II. Vatikáni Zsinaton megfogalmazott szemlélet: „A zsinat fényénél fölismertük, hogy az evangéliumi tanácsok vállalása vitathatatlanul hozzátartozik az Egyház életéhez és szentségéhez” (29). Ezt a szoros kapcsolatot a *Vita consecrata* az alapító, az Úr Krisztus szándékára vezeti vissza. A 30. pont a *konszekráció* fogalmát próbálja tisztázni, erre most nem térünk ki bővebben. Lényegesebbnek tartom a 31–33. pontokat, ahol a keresztyén életállapotokat tekinti át ismét, de most már *kölcsönös kapcsolatukban*. A szerzetességet belehelyezi az egyházi életállapotok „életszerű és kölcsönös kommuniójába”.

„31. Azok a különböző életformák, melyekre az Úr Jézus szándéka szerint tagolódik az egyházi élet, olyan kölcsönös kapcsolatokban állnak egymással, melyeket érdemes tüzetesebben is megvizsgálni. [...] kölcsönösen szolgálják egymást Krisztus testének épülésére és küldetésének teljesítésére [...]

32. Az ajándékok e harmonikus együttesében az alapvető életformák közös feladata, hogy Krisztus egyedülálló misztériumának egyik vagy másik dimenzióját az életállapotnak megfelelően fejezzék ki. [...]

33. Az Istennek szentelt élet az Egyházban minden hívő, mind a világi Krisztus-hívő, mind a klerikus élete konszekrációjának szolgálatában áll. Másrészt azonban nem szabad megfedkezünk arról, hogy az Istennek

---

²⁸ Vö. például PIER GIORDANO CABRA: *La vita consacrata. Appunti di teologia e spiritualità*, Queriniana, Brescia, 2015, 147., aki felteszi a kérdést: „Lehet, hogy a testvéri élet egy negyedik evangéliumi tanács?”

szentelt személyek a többi hivatás tanúságtételeiből segítséget kapnak [...]"

Ez a három szakasz jelenti azt a helyet, ahol az egyházi tanítóhivatal megnyilatkozásaiban leginkább érvényre jut a kommunió szemlélete az életállapotok viszonyában. A kommunió alapján nem vetődik fel az az áldatlan kérdés, hogy „melyik életállapot a magasabb rendű”. A kommunió szemléletében ugyanis, mint már a *Lumen gentium* 13-ban láttuk, a részek *egymásért* vannak, egymás javát szolgálják. A 32. pontban említést nyer ugyan a hagyományos tanítás („Ami az Egyház szentségének megnyilvánulását illeti, el kell ismernünk az Istennek szentelt élet objektív elsőbbségét, mert az Krisztus életmódját tükrözi.”), ez azonban egy rövid említés csupán a kifejtés alapvető törekvéséhez képest, hogy az életállapotokat a kommunió jegyében kapcsolja egymáshoz.

6.3. *Signum fraternitatis*

A *Vita consecrata* II. fejezete, mint mondtuk, azt fejti ki, hogy a kommunió alapvető valóságát a testvéri közösség, a *fraternitas* teszi láthatóvá jelként a világban.

„[...] az Egyház lényege szerint a kommunió misztériuma [*mysterium communionis*], »az Atya és a Fiú és a Szentlélek egysége által egyesített nép« (LG 4). A testvéri élet azáltal akarja tükrözni e misztérium teljességét és mélységét, hogy a Szentháromság lakóhelyeül szolgáló emberi teret alkot, mely ily módon a három isteni Személy közösségnek szóló, sajátos ajándékait behozza a történelembe. Az Egyház életének sok területe és megnyilvánulása van, melyek kifejezik a testvéri közösséget. Az Istennek szentelt élet kétségtelen érdeme, hogy hatékonyan hozzájárul ahhoz, hogy a testvériség igénye [*fraternitatis postulatum*] – mint a Szentháromság megvallása – eleven maradjon az Egyházban...” (VC 41)

A szentháromságos misztérium a testvéri közösség által lép be a történelembe – ezek a szavak ismét felidéznek a *Lumen gentium* I–II. fejezetét. A *Vita consecrata* II. fejezete nem csupán „gyakorlati alkalmazást” ad a közösségről, hanem fontos kijelentéseket tartogat számunkra annak egyháztani jelentőségéről is:

„Nagy feladatot ró az Istennek szentelt életre az Egyházzól mint közösségről szóló tanítás (a kommunió-egyháztan), melyet a II. Vatikáni Zsinat is határozottan kifejtett. Az Istennek szentelt személyektől ugyanis elvárja, hogy »annak ‘a közösségre vonatkozó isteni tervnek’ tanúi és építőmesterei legyenek, melynek meg kell koronáznia az emberiség történelmét,«²⁹ a közösség tapasztalt szakértőinek kell lenniük és a közösségi lelkületet át kell ültetniük a gyakorlatba. Az egyházi közösség iránti érzék, miközben közösségi lelkiséggé fejlődik, előmozdítja az Egyházat mélységében és tágasságában növelő gondolkodás-, kifejezés- és cselekvésmódot.” (VC 46)

Ezen a ponton már nem lehet kétségünk afelől, hogy a szerzetesség szervesen illeszkedik a kommunió-egyháztan keretébe. Nem csupán empirikus tény, hogy a szerzetességben „nagy hangsúlyt kap a közösség”, hanem a szerzetesi közösségek a kommunió üdvtörténeti jelentőségét mutatják be, egy „isteni terv” megvalósulását. Isten üdvözítő akarata (misztériuma) belép a történelembe (közösséget alkotva): ez pedig a *Lumen gentium* I–II. fejezetének témája.

Gondolatmenetünket terjedelmi okokból itt nem visszük tovább a kommunió harmadik dimenziójára, a „küldetés” témájára. Egy nemrég megjelent szentszéki dokumentumról teszünk még említést, amely a kommunió-egyháztan jelenlegi formálódásába ad betekintést.

7. A KOMMUNIO ISKOLÁJÁBAN

A kommunió-egyháztan aktuális feladatát Ferenc pápa előszeretettel foglalja össze a *szinodalitás* fogalmában. Erről teológiai dokumentum is jelent meg a Nemzetközi Teológiai Bizottság részéről 2018. március 2-i keltezéssel.³⁰ A dokumentum „hasznos irányvonalakat kíván nyújtani a szinodalitás teológiai jelentőségéhez, továbbá lelkipásztori útmutatást ennek vonzataihoz az egyház küldetésében” (2). Részletes ismertetése most nem lehet feladatunk,

---

²⁹ Vö. *Enchiridion Vaticanum* 7, 455. (A Szerzetesek és Világi Intézmények Kongregációjának dokumentuma: *Leben und Sendung der Ordensleute in der Kirche, I. Das Ordensleben und die Förderung des Menschen* II, 24. 1980. augusztus 12.).

³⁰ A dokumentum a Szentszék honlapján olvasható: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_20180302_sinodalita_en.html. Az idézetek fordításai tőlem valók – V.J.

csupán egyetlen szempontot emelünk ki. A dokumentum első három fejezete a szinodalitás módszeres tárgyalását adja: szentírási és történeti adatok (1. fejezet), teológiai szempontok (2. fejezet), a szinodalitás megvalósulása: alanyok, struktúrák, folyamatok, események (3. fejezet). Némileg meglepő azonban, hogy ehhez még egy negyedik fejezet is járul ezzel a címmel: „Megtérés a megújult szinodalitáshoz”. A dokumentum ezzel azt sugallja, hogy az egyház közösségivé válása nem csupán a teológián, hanem a személyes gyakorlaton is múlik, amelyre nevelni kell az embereket. Jogi előírásokkal és szervezeti leírásokkal ez nem valósítható meg.

„Innen az igény, hogy az egyház váljék »a kommunió otthonává és iskolájává« (*Novo millennio ineunte* 43). A szív és az elme megtérése nélkül és az egymás elfogadására és meghallgatására való aszketikus felkészülés nélkül aligha érnek valamit a kommunió külső eszközei, sőt pusztá álarccokká is válhatnak.” (107)

Melyek a fő területei annak a megtérésnek, amelyet a szinodalitás elsajátítása megkíván? Erről a 108. pont ad felsorolást:

- részvétel az egyház életében, amelynek középpontja az Eucharisztia és a kiengesztelődés szentsége;
- Isten Igéjének hallgatása, beszélgetés Istennel, az Ige életre váltása;
- ragaszkodás a Tanítóhivatalhoz, a hit és erkölcs dolgában adott tanításhoz;
- annak tudata, hogy Krisztus Testeként tagjai vagyunk egymásnak, és küldetésünk van testvéreinkhez, főleg a legszegényebbekhez és a peremre szorultakhoz.

Ezek alapján válhat valaki alkalmassá a szinodalitás folyamatában való részvételre, amelyet egyfajta „közösségi megkülönböztetésként” is leírhatunk. Ez egy olyan párbeszéd, amelynek során a közösség tagjai együtt keresik Isten akaratát. Megkívánja a másik fél meghallgatásának bátorságát, az alázatot, az őszinte törekvést a folyamat végigvitelére. A résztvevők igyekeznek odafigyelni Isten Igéjére, próbálják érzékelni Isten Népeinek mély törekvéseit, a közösségek tapasztalatait és problémáit, azt keresik, hogy ki mit tud adni a másoknak.

Ebben a negyedik fejezetben a dokumentum csupa olyan dolgot ír le, amely a szerzetesi közösségeknek is törekvése, ahogy azt a zsinat utáni időszak

tanúsítja. A közösségi döntéshozókészítést annak emberi, aszketikus, életvezetési követelményeivel együtt tárgyalta 1994-ben a *Testvéri élet közösségben* c. kongregációs dokumentum is. A szerzetesi közösségek azon dolgoznak, hogy a kommunió, amely teológiai síkon szorosan az egyház lényegéhez kapcsolja őket, a közösségi lét a történelem szintjén is valósággá váljék a testvériségre jellemző „életszerű kölcsönösségben”.